

signo non possit ulterius eodem affici, quod secus est de quocumque nomine communi indefinite sumpto, ut est nomen *persona*, vel *suppositum*, dicitur ergo persona habere communitatem individui vagi quoad habitudinem ad particularia, quæ respicit, seu quoad qualitatem prædicationis, quia sicut individuum vagum sumptum est in substantiis ex modo subsistendi incommunicabiliter vage sumpto, ita etiam persona, vel suppositum: et ideo sicut individuum vagum non prædicatur in quid, vel quale, sed potest dici prædicari in qualiter, seu in quomodo, ita est etiam persona.

18. Sed instabit aliquis, quia relatio divina prædicatur in quid de tribus relationibus divinis, non minus quam si esset genus, neque ex hoc capite desinit esse genus, sed propter transcendentiam et simplicitatem, ut supra dixi: ergo simpliciter persona prædicatur in quid de Patre, Filio et Spiritu sancto, quia eandem propositionem servat respectu illorum. Respondent aliqui negando antecedens, quia relatio divina etiam in suo ultimo conceptu includit subsistere, quia in omni relatione et in proprio modo constituyente illam, qui dicitur *ad* includitur, *esse in*, quod *esse in* est esse in alio in relationibus creatis, in divinis autem est esse in se et subsistere, et ideo sicut subsistere non dicitur in quid de tribus personis vel relationibus, ita nec relatio. At hæc responsio petit principium. Nam, ex eo, quod *Ad*, ut *Ad* est essentielle omni relationi, concludimus dici in quid de illis, quatenus abstrahitur ad modum generis, ergo inde ulterius concludi potest, quod quidquid includitur intime in conspectu *Ad*, dicitur etiam in quid de tribus subsistentiis, seu relationibus divinis. Eo vel maxime, quod illud *in* inclusum intime in *Ad*, est suo modo essentielle illi, eo modo, quo esse quid reale pertinet ad rationem quidditivam omnis entis realis, ergo sicut, *esse ad*, pertinet ad quidquid est relationis, ut sic, ita etiam, *esse in* inclusum intime in ipso *Ad*. Denique, quam proportionem servat relatio divina in communi ad tres relationes, eandem servat personalitas divina, ut sic, ad tres personalitates formaliter spectatas, ut personalitates sunt, ergo etiam in modo prædicationis servant eandem proportionem.

19. *An persona prædicetur in quid.* — Quo circa dicendum est, aliud esse loqui de eo, quod simpliciter, et absolute, et in re ipsa est de essentia suppositi, seu personæ, aliud vero est loqui tantum secundum formalitatem sup-

positi, vel personæ, ut talis est. Priori modo nec individuum vagum, nec suppositum, vel persona prædicatur in quid de individua substantia completa et integra, unde in creaturis licet hæc prædicatio sit in quid, *Petrus est homo*, nihilominus hæc præpositiones, *Petrus est aliquis homo*, seu *Petrus est suppositum*, aut *persona*, non sunt quidditivæ, quia non dicunt formaliter essentiam Petri, sed modum existendi, vel subsistendi, quod nos appellamus, *Prædicari in qualiter*, vel *in quomodo*. Et sic hæc propositiones, *Pater est persona*, vel *est hypostasis*, non sunt in quid, imo nec si dicam, *est persona relativa*, non est prædicatio quidditiva. Unde hæc etiam propositio, *Deus est Pater*, præter quam quod est indirecta, non essentialis, sed personalis. Et similiter hæc, *Pater est Pater*, licet sit identica, et hoc titulo videatur plusquam essentialis, nihilominus hoc tantum habebit locum, si subiectum stet formaliter, ita, ut formale prædicati cadat in formale subiecti, sic enim sunt idem etiam secundum rationem. At vero si loquamur de persona illa simpliciter, tale prædicatum formaliter sumptum non dicit essentiam ejus, sed attributum personale. Ac propterea in Deo tantum est una essentia et personæ divinæ, licet distinguantur personaliter, ac relative, non tamen essentialiter, ut in sequentibus videbimus.

CAPUT IV.

PERSONAS NON MULTIPLICARI IN DEO, NISI PER REALEM PROCESSIONEM.

1. *Ratio dubitandi.* — Duobus modis intelligi possunt plures personæ in Deo. Primo, ut unaquæque illarum ex se sit, et immediatum ordinem habeat ad essentiam, seu essentia ad illam, nostro modo intelligendi, secundo ut essentia divina dicat immediatum ordinem ad unam hypostasim, quæ ex se improducta sit, aliis vero non nisi per productionem earum communicetur. Ratio ergo dubitandi inter hos duos modos est, quia prior videtur ad majorem quamdam perfectionem singularum personarum pertinere, quia ex suo genere, seu conceptu perfectius esse videtur, a se, quam ab alio esse. Videturque repugnare Deo esse ab alio, repugnat ergo personæ, quæ in Deo sit, esse productam, si ergo sunt in Deo plures personæ, omnes erunt improductæ. In contrarium autem est fides Catholica.

2. *Aliquam divinam personam esse impro-*

CAP. IV. PERSONAS NON MULTIPLICARI IN DEO, ETC.

ductam. — Primo dicendum est, necessarium esse, aliquam personam Dei esse omnino improductam, qualis de facto est prima persona. Hæc assertio est de fide, quæ habetur in Concilio Nicæno, et in Conciliis Toletanis 6 et 11, in confessionibus fidei, et habetur in symbolo Athanasii, itemque ab eodem Athanasio, Epist. de synodo Antiochena, circa finem, et oratione secunda contra Arianos, Damascenus, lib. 1, de Fide, cap. 9, Nazianzenus, Orat. 39, Basilii lib. 1, contra Eunomium, Hilarius, lib. 4, de Trinitate, prope finem, et libro etiam 9, Augustinus 5, de Trinitate, cap. 6 et 7, et lib. 15, cap. 26. Quia Patres utuntur hac voce *ingeneriti et innascibilis*, eamque primæ personæ attribuunt. Circa quam vocem advertere necesse est, aliquando opponi creationi, ita ut ingenitum idem sit, quod increatum. Quo sensu omnes personæ, quæ in Deo sunt, ingenitæ dici possunt. Alio modo opponitur propriæ generationi, quomodo etiam Spiritus sanctus potest dici ingenitus. Patres vero non utuntur hac voce in his significationibus, quia Hæretici Ariani et Eunomiani illis abutebantur, ut intelligere licet ex Athanasio supra, et Basilio, libro primo contra Eunomium, et infra dicitur latius. Tertio igitur accipitur, ut excludit omnem productionem passivam, et hoc modo tribuitur Patri a dictis sanctis, et a theologis scholasticis dicitur propria notio ejus, ut infra videbimus. Quod intelligendum est, quatenus attribuitur alicui personæ: nam etiam divina natura potest hoc modo dici ingenita, illa enim non producitur, nec generatur, quamvis per productiones personarum illis communicetur.

3. Ratione potest hæc veritas demonstrari, quia vel aliqua persona divina producit aliam, vel non. Si secundum dicatur, quamvis hæreticum sit, inde tamen recte sequitur personam esse improductam, quomodo Judæi et Gentiles illam in Deo concipiunt. Si vero detur primum, quod verum est, in illa productione non potest in infinitum procedi, ergo sistendum necessario est in aliqua persona improducta. Probatur minor, sumoque totam collectionem personarum divinarum, aut ergo tota illa producta est, aut non est producta. Primum est impossibile, alioqui oportet extra totam illam collectionem esse aliquam aliam hypostasim, a qua illa collectio originem duxerit: quod manifeste repugnat. Quia vel illa hypostasis est persona Dei, et sic non erit extra totam collectionem, nec tota collectio erit ab illa producta, quia nulla persona producit seipsam, vel illa

hypostasis non est persona Dei, et sic Deus manaret a non Deo, essetque aliquid prius Deo, quod esset principium ejus, quod est impossibile. Dicendum ergo est, totam illam collectionem personarum non esse productam, quod non alia ratione verum erit, nisi quia ascendendo a persona producta, tandem sistimus in aliqua improducta.

4. Dices: possemus sistere in hoc Deo ut sic, qui improductus est, et non est persona, poterit ergo esse principium primæ personæ. Sic enim aliqui theologii dicunt, primam personalitatem Dei pullulare a Divinitate. Respondet, hunc Deum ut sic, quatenus præscindit a personis, non posse vere et realiter producere aliquam personam, quia realis productio non est, nisi inter res realiter distinctas: hic autem Deus non distinguitur realiter a suis personis, neque cum illis habet oppositionem originis, alias persona producta non esset hic Deus a quo producta esset. Illa vero locutio theologorum non intelligitur secundum rem, sed secundum nostrum modum concipiendi, et ideo non est simpliciter asserenda, sed cum aliquo addito hoc declarante, ut infra dicam.

5. *Persona improducta tantum una.* — *Ratio D. Thomæ.* — Dico secundo. Persona improducta in Deo non est, neque esse potest, nisi una. Hæc etiam est assertio fidei, quæ solum personam Patris agnoscit improductam, negatque posse in divinis personis esse distinctiorem sine origine. Quod constat ex Concilio Florentino et aliis. Traduntque ex Patribus Hilarius, lib. 4, de Trinitate, versus finem, et libro de Synodis, explicatione quarta confessionis fidei, num. 46, Athanasius, in oratione contra Gregales Sabel., clarius Fulgentius, libro ad objectiones Arianorum, in principio, et ad 6 objectionem, Richardus de sancto Victore, lib. 5, de Trinitate, cap. 3 et 4. Ex scholasticis D. Thomas, 1 part., q. 34, art. 4, præsertim ad 4, Henricus quodlibet 6, q. 1, et in sum., art. 54, q. 2, et Scotus, in 1, dist. 2, q. 5. Qui nituntur ratione ostendere hanc veritatem, et primo D. Thomas sic colligit: si essent plures personæ improductæ, essent plures dii, sed hoc est impossibile, ergo. Illa vero collectio difficilis visa est Scoto, quia si ponantur plures personæ improductæ habentes eandem naturam divinitatis, non magis essent tres dii, quam nunc sunt, illud autem esse impossibile non ostenditur illa ratione. Nihilominus collectionem illam expresse faciunt Hilarius et Fulgentius supra, et indicat etiam Athanasius. Non tamen constat, an hi Patres argumenten-

tur ex vera ratione, vel ex principiis creditis, ex quibus facile est hoc modo illam consecutionem ostendere. Quia in uno Deo non distinguuntur personæ, nisi sint oppositæ, sed inter personas improductas non est oppositio, ergo si distinguuntur, erit ratione naturæ: essent ergo plures dii.

6. *Ratio Henrici.* — Ulterius vero conatur Henricus, illud assumptum ratione demonstrare, quam insinuavit etiam D. Thomas, sed ipse latius eam prosequitur hoc modo. Si in Deo essent personæ improductæ distinctæ, vel distinguerentur relationibus, vel absolutis proprietatibus. Neutrum dici potest, ergo. Probatur minor quoad priorem partem, quia vel illæ relationes distinguerentur propter oppositionem inter se, et hoc non, quia neutra esset producta ab alia, cum omnes fingantur improductæ, vel distinguerentur tanquam relationes disparatæ, et hoc etiam dici non potest ergo: probatur minor, quia non possent illæ relationes esse ad terminum distinctum in ratione principii, sicut nunc sunt filiatio, et processio passiva, quia hujusmodi habitudines esse non possent in personis improductis. Neque etiam possent distinguere per habitudines ad diversos terminos productos, quia quidquid una illarum personarum produceret, necessario produceret alia, et ita respiceret necessario eundem terminum. Ergo nullo modo possent tales personæ distinguere.

7. Superest probanda illa propositio. Si essent duæ personæ divinæ improductæ, necessario quidquid produceret una earum, produceret alia. Probatur autem, quia tales personæ essent omnino simul, quia utraque, æquali necessitate esset in DEO, et nullum inter se haberent ordinem, vel rei, vel rationis. Non rei, quia in divinis nullus potest esse ordo realis, nisi originis, inter illas autem personas non esset ordo originis, neque etiam rationis: quia nullum fundamentum posset in re habere talis ordo, neque esset ulla ratio, ob quam una illarum personarum intelligeretur supponi ad aliam, essent ergo æque primæ. Ergo si haberent eandem naturam divinam, haberent etiam eandem potentiam, voluntatem et intellectum, et in quo signo hæc omnia essent in una, essent etiam in alia, ergo quod ab una procederet, ex necessitate procederet ab alia maxime naturali processione, qualis est processio ad intra. Fatet ultima consequentia, quia impossibile est ab eadem numero virtute, seu potentia aliquid esse tanquam a principio, quo, quin sit tanquam a principio, quod ab

omnibus suppositis, in quibus illa potentia invenitur in eodem signo, in quo quæcumque illarum producit. Et declaratur ex his, quæ de facto sunt in DEO, nam ob hanc rationem non potest Spiritus sanctus procedere a Patre, quin procedat a Filio, neque e converso, quia in eodem signo originis in quo Pater producit Spiritum sanctum, jam Filius habet eandem voluntatem cum Patre. Et ob eandem causam opera Trinitatis ad extra necessario sunt indivisa, quia in illo signo, in quo intelligitur omnipotentia ad extra causare, jam intelligitur prius existens in tribus personis. Sic ergo. Si essent duæ personæ improductæ, omnis productio ad intra esset indivisa respectu illarum; ergo non possent distinguere per relationes disparatas in ordine ad terminum productum.

8. Tandem superest probanda altera pars primi dilemmatis, nimirum personas divinas non posse distinguere per absoluta, quam Henricus solum probat, quia una natura non communicatur multis personis absolutis, nisi per partitionem ipsius naturæ, vel per modum totius universalis, vel totius integralis. Utraque autem partitio repugnat divinæ naturæ.

9. *Objectionibus occurritur.* — In hoc tamen discursu tria deesse videntur ab complementum ejus. Primum est, quia omissum videtur tertium membrum, quo possent cogitari distinctæ illæ personæ, scilicet, quod una esset absoluta et alia relativa. Huic incommodo occurrit Henricus, dicens, fieri non potuisse, ut aliqua esset absoluta persona, quia alias illi accederet relatio. Sed hæc probatio non videtur efficax. Quia nunc etiam spiratio activa advenit Patris personæ jam plene constitutæ, et ideo concipitur a nobis per modum accidentis, in re tamen non est accidens, propter summam identitatem, idem ergo dici posset in alio casu. Quapropter hoc explicandum et probandum est ex illo principio posito, quod quidquid produceret una illarum personarum produceret alia. Nam hinc optime infertur, quod quæcumque relationem producentis ad intra haberet una illarum personarum, haberet alia, ergo illa relatio non posset esse constitutiva alicujus personæ ex illis, et consequenter nulla illarum posset esse relativa, neque inter se distinguere tanquam absolutum et relativum. Probatur ultima consequentia, tum quia talis relatio esset communis duabus personis, quod autem constituit personam debet esse incommunicabile, propter hoc enim spiratio activa nunc non constituit personam: tum etiam quia illa relatio ex proprio conceptu non

esset subsistens, cum posset advenire personæ jam subsistendi.

10. Secundum defectum in illo discursu objicit Scotus, quia in eo supponitur et non probatur, relationes in Deo tantum esse posse secundum originem et processionem. Possunt autem cogitari plures personæ improductæ relationibus disparatis, quæ non essent originis, sed alterius ordinis. Dico tamen id merito supponi, quia tres tantum modi relationum hæc tenus excogitati sunt, originis, unitatis et mensuræ, ut constat ex Aristotele et philosophis, et qui alium modum confingere voluerit, debet ex rebus, quas experimur, illum explicare, quod certe non poterit. Reales autem relationes unitatis non habent locum intra Deum, propter omnimodam identitatem personarum cum natura divina. Præterquam quod hæc habitudo ex proprio conceptu non facit distinctionem, sed supponit, origo autem est optima ratio distinctionis. Relatio etiam mensuræ non habet locum in Deo, propter ejus immensitatem et infinitatem, unde talis relatio semper supponit defectum in altero extremorum. Merito ergo supponimus, relationes divinas ad intra tantum ad originem pertinere posse.

11. Tertius defectus est, quia illud membrum de personis absolutis valde diminute probatum videtur. Unde Scotus alias in eam sententiam multum propendit, quod nunc etiam personæ divinæ constituentur absolutis. Et quidem ratio Henrici contrarium non ostendit, sed id potius supponit: atque ita totus discursus erit mere theologicus, fundatus in principio credito, non vero probato. Sed quia de hac re infra est ex proposito disputandum, nunc breviter hac ratione suaderi potest. Quia omnis res absoluta, et in suo conceptu imperfectionem non includens, est perfectio simpliciter, sed omnis proprietas absoluta in Deo existens est perfectio, quæ in suo conceptu imperfectionem non includit, ergo est perfectio simpliciter. Minor cum consequentia clara est. Major probatur, quia omnis perfectio absoluta, quæ in suo conceptu non includit imperfectionem, quantum in se est, non excludit a persona, vel natura, in qua invenitur, aliquam aliam perfectionem absolutam et omni ex parte perfectam, ergo talis proprietas absoluta necessario dicit perfectionem simpliciter, quia ex proprio conceptu non includit oppositionem, sicut relatio. Ergo talis proprietas non potest multiplicari in Deo, ac proinde impossibile est naturam infinitam esse eandem in multis personis absolutis, quia illæ proprietates absolutæ

inter se non repugnarent, neque una excluderet aliam ab eadem persona, quod necessarium est ad multiplicationem personarum. Quam rationem tandem indicavit Scotus dicens, in Deo non esse ponendam distinctionem, nisi ubi repugnat esse identitatem, tum quia esset superfluum, tum etiam quia ubi non est oppositio, unitas pertinet ad perfectionem.

12. *Ratio auctoris.* — Tandem totus hic discursus breviter et clarius potest in hunc modum comprehendi. In Deo non possunt esse duæ personæ improductæ ambæ absolutæ, nec possunt esse ambæ relativæ, nec una absoluta et altera relativa, ergo nullo modo esse possunt in Deo plures personæ improductæ, quia si non possunt esse duæ, multo minus poterunt esse plures, et duæ cogitari non possunt, nisi uno ex dictis tribus modis. Jam vero probantur singula membra antecedentis. Quia imprimis repugnat Deo pluralitas personarum absolutarum, ut jam ostensum est: quod adeo verum est, ut licet non multiplicentur personæ, nisi per emanationem unius ab alia, illæmet constitui non possint per proprietates absolutas. Quia repugnat, proprietatem absolutam Dei esse omnino incommunicabilem pluribus suppositis, et hoc pertinet ad infinitatem simpliciter illius naturæ. Quod dogma non potest demonstrari ratione, licet supposita fide possit suaderi, seu credibile fieri congruentibus rationibus, ut secundo capite visum est.

13. Atque ex hoc discursu aperte concluditur, non posse in Deo esse duas personas improductas, quarum altera relativa sit, altera absoluta, quia supposita communicabilitate divinæ naturæ ad plures personas, nulla proprietas absoluta ejus potest esse incommunicabilis, nam discursus supra facti non solum procedunt de pluribus proprietatibus absolutis, sed etiam de singulis: si ergo in Deo nulla potest esse absoluta proprietas incommunicabilis, ergo nec persona absoluta potest esse distincta per suam proprietatem absolutam ab alia relativa, quia talis proprietas absoluta esset incommunicabilis alteri personæ relativæ. Rursus etiam e converso relatio alterius personæ improductæ necessaria esset communicabilis cuicumque personæ improductæ. Quia talis relatio esset personæ producentis, alia enim esse non potest in persona improducta, omnis autem hujusmodi relatio communis deberet esse cuicumque personæ improductæ, ex illo principio jam probato, quod si essent plures personæ improductæ, quidquid una produceret, produceret etiam alia.

14. Solum superest probandum non posse duas personas relativas esse ambas improductas. Probatur autem, quia relationes reales intra Deum existentes non possunt esse, nisi originis, seu fundatæ in origine nostro modo concipiendi, id est, esse debent producentis vel producti, quia relationes reales mensuræ et mensurabilis, vel fundatæ in quantitate, seu in unitate non habent locum in Deo, ut jam ostensum est. Utraque ergo illarum relationum deberet esse principii, seu producentis, quia relatio principii seu producti non potest convenire personæ improductæ, ut per se notum est. Quod autem duæ relationes producentis non possint distinguere personas improductas, probatur sufficienter in principio, quod positus personis improductis, quidquid una produceret, necessario produceret alia, quod jam ostensum est. Et confirmatur ac declaratur, quia vel illæ relationes essent ad distinctos terminos, sicut nunc sunt paternitas et spiratio activa: et tunc utraque relatio esset in utraque persona producente improducta, quia quidquid produceret una, produceret alia, ergo non possent per illas relationes constitui aut distinguere: vel illæ relationes essent ad eundem terminum, et sic non possent esse duæ, sed una in duabus personis, sicut nunc est spiratio in Patre et Filio, unde non possent illæ personæ per illam relationem distinguere.

15. Respondere posset aliquis, illas relationes esse ad eundem terminum, et nihilominus esse inter se distinctas realiter ex se et ex sua individua entitate. Sed hoc facile refellitur eisdem fere rationibus, quibus probatum est, absolutam proprietatem non posse esse incommunicabilem in Deo: nam illæ etiam probant relativam proprietatem non esse incommunicabilem, nisi quatenus habet oppositionem aliquam relativam, vel originis cum altera relatione, vel terminosuo: quia incommunicabilitas personalis, quæ non fundatur in tali oppositione, provenit ex imperfectione vel limitatione, illa ergo relatio producentis in neutra persona producente posset esse incommunicabilis respectu alterius, ergo non possent esse relationes in ipsa distinctæ, sed talis relatio principii esset communis utrique personæ producenti non tantum secundum rationem, sed etiam reipsa. Unde oritur alia ratio in eodem fere principio fundanda, quod relationes Dei ad intra non possunt distinguere quasi numero, sub eadem ratione formali quasi specifica et ultima, sed oportet, ut distinguatur quasi formaliter et specie, sub genere relationis, vel communi, vel

subalterno, ut est relatio principii, vel principii, quia alia distinctio quasi materialis est et imperfecta, et non habet unde intra DEUM oriatur, ut infra etiam dicetur. At relationes principii ad eundem terminum essent ejusdem rationis specificæ, ut per se constat, non ergo possent reipsa distinguere, ac proinde nec personas distinctas constituere, ergo nullo modo possunt esse in Deo plures personæ improductæ.

16. Ultimam rationem ad idem probandum addit D. Thomas scilicet, quia in omni natura debet dari aliquod primum: ergo et in divina natura: si autem essent duæ personæ improductæ, essent duo prima, ergo non possent esse unius naturæ, et consequenter essent duo dii. Quæ ratio etiam non placet Scoto, quia omnes (inquit) creaturæ sunt a tribus personis, et nihilominus sunt ab uno primo, quia sunt ab illis, ut sunt unum: ita ergo quamvis essent in Deo duæ personæ improductæ, reliquæ personæ, si essent, et omnia alia entia essent ab illis, ut ab uno primo. Nihilominus etiam hanc rationem insinuant sancti supra citati, præsertim Athanasius dicens: *Neque duo dii, quia non duo Patres, qui enim duo principia introducit, is duo nomina ponit.* Quæ verba fere etiam habet Fulgentius. Quin etiam Plotinus philosophus, apud Eusebium Cæsariensem, lib. 11, de Preparatione Evangelica, cap. 10, cum dixisset: *Filium esse genitum a Patre*, subjungit: *Neque enim numerus primus est, sed necesse est unum antecedere, a quo sit dualitas genita.* Quod circa, quamvis creaturæ omnes sint ab uno principio in ratione primæ causæ, si tamen in ipso primo principio numerus reperiatur, necesse est illum etiam numerum reduci ad aliquod primum principium altioris ordinis, et rationis quoad modum producendi, nam hoc per se spectat ad perfectionem, et ad nobiliorem ordinem.

17. *Rationes Scoti.*—Addo rationem aliam, quam statim subjungit Scotus, parum ab hac diversam. Quia natura (inquit) divina non dicit immediatum ordinem ad duas personalitates, sed ad unam primo, et per illam ad alias, quoniam alias nulla ratio distinctionis et multiplicationis personalitatum in eadem natura reddi posset. Denique ad hoc etiam propositum facit ratio tacta a Richardo de sancto Victore, lib. 5, de Trinitate, cap. 3. Quia ad personam improductam pertinet, posse producere omnia distincta a se, ergo non admittit aliam improductam, quia illam non posset producere. Antecedens probatur ab ipso, quia talis persona

est potens in omni genere et ordine per seipsam, et per essentiam, et non per participationem vel communicationem ab alia, ergo habet plenitudinem potestatis ad producendum, poterit ergo producere omnem rem a se distinctam.

18. Addit aliam rationem Scotus ab inconvenienti sumptam, quia si essent plures personæ improductæ, eadem ratione possent in infinitum multiplicari, quia nulla excogitari potest ratio unius numeri potius quam alterius, esset enim multiplicatio sine ullo ordine per se, in his autem quæ multiplicantur quasi per accidens, abiri potest in infinitum.

19. *Processionem ad intra necessariam esse in Deo.*—Dico tertio: in Deo necessario est ponenda realis processio ad intra, per quam multiplicentur personæ. Conclusio est de Fide. Nam quod talis processio sit in Deo, expressum est in Scriptura, Joan. 6 et 8: *Ego ex Deo processi*, ait Christus, et Joan. 14, 17: *Spiritus sanctus qui a Patre procedit*, et insinuatum est etiam Genes. 20, in illis verbis: *Pluit Dominus a Domino.* Quo loco utuntur plures Sancti ad probandam processionem DEI ex DEO, insinuatur etiam Isai. 48, et Mich. 5, aliisque locis veteris Testamenti, in quibus promittitur Filius mittendus a Patre, de quibus testimoniis latius postea. Est etiam veritas definita in Concilio Nicæno, et aliis infra citandis. Ratio concluditur evidentem ex principiis creditis, et jam positus. Nam in Deo sunt plures personæ, et non est, nisi una improducta, ergo necesse est, ut aliæ sint productæ: ergo necessaria est in Deo realis productio ad multiplicationem personarum. Nam id, quod de facto est in Deo, pertinetque ad internam constitutionem ejus, sive quoad naturam, sive quoad personas, ita necessarium est, ut non potuerit aliter esse, propter divinam immutabilitatem, et essendi, atque subsistendi necessitatem. Alio discursu utitur D. Thomas, dicta quæst. 27, art. 1 et 3, ad probandam hanc processionem in Deo ex natura actus intellectus et voluntatis. Quem latissime etiam prosequitur Augustinus, in libris de Trinit., præsertim ab 8 usque ad 15. Sed de illo aliqua dicemus in sequentibus capitibus, et plura tractando in particulari de Verbo, et de Spiritu sancto.

20. *Objectio solvitur.*—Una tantum restabat difficultas circa hanc assertionem et probationem ejus, quia ex illa solum habemus personas, quæ in Deo multiplicantur præter primam, debere esse procedens a prima, non ve-

ro quod inter se etiam habere debeant ordinem producentis et productæ. Respondeo, primo illud sufficere quod ad præsens spectat. Nam illa alia quæstio ex professo infra tractanda est declarando processionem Spiritus sancti a Filio. Deinde, respondeo, si recte expendantur et applicentur, quæ dicta sunt, etiam probare inter omnes personas distinctas, etiamsi alias ab una procedant, necessariam esse immediatam processionem unius ab alia. Quia sicut comparantur personæ improductæ inter se, ita etiam comparabuntur inter se duæ personæ productæ ab una tertia, si inter se non habeant ordinem originis. Quia tales personæ non haberent inter se majorem repugnantiam, quam si essent improductæ, et in ratione personæ productæ, ita essent æque primæ, ut nullum ordinem realem inter se haberent, sed ad summum rationis, qui non sufficit ad distinctionem realem, sed rationis tantum.

21. *Ad rationem initio positam.*—Ad rationem ergo dubitandi in principio positam, negamus imprimis multitudinem personarum improductarum pertinere ad perfectionem Dei. Nam ostensum est magis pertinere ad perfectionem, ut omnia secundum aliquem ordinem per se reducantur ad unum primum. Item: quia quod repugnat, non potest pertinere ad perfectionem, ostensum autem est hoc repugnare. Deinde, negamus, personam esse productam, necessario involvere imperfectionem: nam licet persona producta sit, potest esse independens, immutabilis et infinita, ut latius in sequentibus, et specialiter libro sequenti, capite secundo.

CAPUT V.

IN TRINITATE PROCESSIONES NON ESSE IMMEDIATE A NATURA, SED PER INTELLECTUM, ET VOLUNTATEM.

1. *Sensus quæstionis.*—Quamvis in Deo non sit actualis distinctio in re inter naturam, seu essentiam et actum, ac proprietatem ejus, intellectum, scilicet et voluntatem, nihilominus rationis distinctio cum fundamento in re sufficit, ut nos juxta nostrum concipiendi modum intelligamus aliquid convenire divinæ naturæ sub una ratione, et non sub alia. Sic enim vere dicimus, Deum per justitiam punire, et per misericordiam parcere et non e converso. Sic ergo in præsentem quærimus, cum una persona realiter ab alia procedat, ut ostensum est, an